

לקהר הגבולות

ת. בן-דרומא: לקהר הגבולות

(הרפסה מיוחדת מפוסקין „אברהם“ הנערך ע"י הרב י. ל. הכהן פישמן, ירושלים, תרצ"ד)

במקרה, אבל בדרך סמל, חלה הופעת הקובץ, שבו ניתן מחקר זה על גבולות ארץ ישראל ההיסטוריים, בשעה אחת עם בירואם הכנית קביעת גבולות חדשים לתחום ישובנו. ודאי שתבנית צמצום זו, שקדמה לה לפני שנים, קרה עת חלק גדול בארצנו, מן הדין שתעורר חבה ררך ביסוס מדעי, שתשווע על עצול הגדול ועל סילופי מילנים. אולם מחבר המחקר שלפנינו נקט כאן בשיטה ובקביעה, על פי הכלל אין מיעוט אחד מיעוט בא אלא לרבות, והציע לפנינו שיטה, שהיא תחילה על הראשונות, כלומר, בקורת הדיופה ונועה על „הפחד“ זון המשובש על ידי חסמים מבני ישאינם מבני ברות“ בפתרון גבולות ארצנו המסומנים בתורה, בנביאים ובמחברים, בחזקים עין במטה וכמה בתנאים מפורשים, „בהעמידם את ארץ ישראל שהבתוב קרא לה ארץ טובה ירחבה, על שליש אי-נס רבע משטחה האמיתי“. שיטה זו מלאה הוכחות, עד כמה אותן הקבלות המדעיות כביכול שבידנו היום תלונות על בלומה“, בי „ארץ ישראל“ שבמקרא ובחזנים ובמשל את נפשם של אבות האומה מימות עולם, ארץ. המדה טובה ורחבה היא באמת, כל הארץ המתפשטת מנהר מצרים בדרום עד נהר פרת בצפון ומים עד אפסי ארץ במזרח הרחק הרחק מחלאל. למקובל עד כה בלי שום יסוד. לשם הארת דבריו מביא המחבר כמה דוגמאות, לקראית טעניות השיטה המקרי

והדי קצת מקצת הדוגמאות האלו: נהל מצרים המתואר כגבולת הדרומי של הארץ, אינו זאדי אל עריש, כפי שסברו וסוברים עוד עד היום הזה בטעות מפרשי המקרא חוקרי הארץ ותיריה תחל מר' פעריה זאון, אלא אך ורק הנילוס. באסמכתא למסקנה זו מובאים התרגומים הירושלמיים, רש"י ורד"ק. לבאורה אילנות חזקים שאפשר להתלות בהם בכך, אבל בדיוקת קלה עלולת לערער צורת ביסוס זו. לסער מהתרגומים יט להוסיף כי באמת רק במקום אחד ויחיד מתרגמים התרגומים הירושלמיים: תחל מצרים — ילוס, והוא במדבר לד, ה, ביתר המקרא ראית אין זכר לתרגום זה, ולפלא היא הדרך הנוטלת עדות אחת ויחידה זו, שהיא מוצאת מן הכלל, למדה בכלל. לענין רש"י — יש להביא כאן דבריו במדבר לד, ד, „...ובא לו (קו הגבול) לתחל מצרים ומשם לצד המערב אל תים הגדול שהוא מצד מערבה של ארץ ישראל נמצא שנתל מצרים במקצוע מערבית דרומית“. וליתוסקאל מ"ז י"ט. — — — ומשם הולך הגבול עד תחל מצרים הנופל בים הגדול במקצוע דרומית מערבית ואף משם כך נתן גבול נגב“. דומה שאין צורך להרחבות בדברים שרש"י אינו מתכוון בדברים אלו לניר לום. נסמך על ראיות אלה, נפתח לו למחבר פתח לנתיב סלול, ובחחלטינות הוא מזהה ומאחד את תחל מצרים, נהר מצרים, שיחור, לכנניים שונים לנילוס מצרים. לאחר שביטל ביטול נמור את הסברה המקובלת, ישנים ויותר הם מני הגבולות הנמצאים במקרא: א) נבד אידיאליים, נחשל בבראשית ט"ו,

י"ח, שמות כ"ג, ל"א מ"א ח', ט"ה, מיכה ז', י"ב, תהלים ע"ב, ח'. ב) נבד לות מצומצמים יותר בראשית י', י"ט, וקצת יותר רחבים במדבר ל"ד וביתר קאל מ"ז (חוזר גבול זה במקצת במקו מות פוזרים במקרא, למשל גבול הנגב חוזר ביהושע ט"ו כגבולו הדרומי של יהודה, וכדומה) הוא מחלים ואומר „כל אותם הכתובים שבמקרא הדנים בגבולותיה של ארץ ישראל, מבוטלים זה לזה בלי יוצא מחלל, וגבולות אלה מסעי ושביתוסקאל ובמקומות האחרים הם הם הגבולות המסומנים בברית בין הבתרים (בראשית ט"ו, י"ח), ואין בר ניהם כל הפרש וחילוק מהותי אלא שני הסגנון לבד“.

מידת הכללה זו, שבעזרתה יכול המחבר לכלול יחד מקראות בעלי ענינים וסוגים שונים למחות אחדותית אחת, יוצאת מכלל שימוש כשתוא מניע לרבו עצמו, ואדרבא, כאן ענין אחד מתפדש לו לבמה פנים. הנה הוא כוח „תחל עריש, תחל יבש שמחמת מיעוט עמוק אין כמעט להבחין בו אלא בסופו, ואין כל הברל הן במראה והן בגבולות הטבעיות בין חבל הארץ אשר מעברו מזה ובין חבל הארץ אשר מעברו מזה, ואילו בספרו „הנגב“, שזכה בפרס ביא-ליק (אם כי ערער קצת על מקוריותו של הספר כלומר מומחה לענינים אלה ב„ציוטשריפס דעס דויטשען פאלעסטינא בעריונים“ 1936, עמ' 254 הטוען, כי מקור הלוחות והטבלאות בפובלי קציות אחרות ויעוין שם) יש למצוא בעמ' 85 דברים אלו: „...בכל המדבר הגדול הזה ישנו רק נהל אחד זהוב הוא תחל אל עריש, — — — הנהל הזה גדול מכל הנחלים אשר בסיני ובעבר הירדן מערבה, וגליל מימינו מתפשט כמעט על כל פנים המדבר, ועל פני החלק המערבי של הנגב, ומשגם כך אפשר לקרוא לו למדבר הזה בלי כל היסוס מדבר אל עריש“. למכיון שתקור זה קצרה זו שבין חיבור ספר „הנגב“ ומחקר זה, על כל פנים קצרה מדי בשביל המארות גיאולוגיות, קיפת ואנו אל עריש גדלן, גליל מימינו וחשיבותו, לא פלא היא התנגדותו של המחבר לזהות גבולת הדרומי של ארץ ישראל עם תחל עלגב זה, וביחוד לא יעלה על דעתו לקבוע שם קו גבול בגלל העדר „כל הברל במראה ובגבולות טבעיות“

לשני עבריו. גענין נון, מארים וזכרו כאן ראה מאמדיהם של בנימין זאב וילך „חקר דבר“ („השהר“ שנה ה' עמ' 237 וניתן גם ב„ירושלים“ של לוגי), ושל בער ראמנער „ואד על ערוש“ („העפירה“, תרס"ג, גל' 188).

ואין הוא מסתפק בהשגותיו על רוב החכמים, ביניהם והירים ומתנגים, אלא מצרף לתפיסותיו גם דברי ביטול על שלא ביוונו לאמת. על דרך משל: „האם אין כהן (כהוהותיו) כדי להיות את החוקר ומה החוכחות שכנגדן ומה ערבן בהחלט לא כלום“, ומכיון שהוכחות החוקרים „שקרמוחו שוות לאפס, הרי לפלא החלל הגדול הנגמד על ספריו של שמואל הלל אייזיקס בלוגית דבריו הצער „על דבריו דבריר המעם שלא תושם אליהם לב כראוי“.

ועוד יגרל שבעתים הפלא על שאיזיקס זה, אם כי קדם למחבר בקביעת נבולה המערבי והצפוני של הארץ בתחומי קילוקיה — טריוק ואומד במפורש שנהל

מצרים אינו הנילוס (ראה ספרו האנגלי „The true bondaries of the holy land“

הגבולות האמיתיים של הארץ הקדש שה“, צ'יקאגו, 1917, עמ' 24), ובכנס זה מיוחד מוסברים כל סוגי הגבולות כמקרא בבחירות דבה (שם עמ' 57), הרי שגם בר דיוטא יכול להחשב בין אלה, שלדבריו המעם של ש. ה. אייזיקס לא שמו לב עד עתה, וביחוד שהפך סברותיו אלו מן הקצה אל הקצה ואנב לעומת שיטת אייזיקס־בר־דיוטא בקברי עת הגבול הצפוני המערבי ויחשבו כ„מצומצמים“ מן הגבול, שקובע אשתורי הפרה, שנחשבו בשעתו כ„ארץ־ישראלים“ ונגדו יצאו, כנודע, חכמים ש„צמצמו“ אותם, הריהם י. שוורץ ופ. בורחל ולהגנתו יצא א. גרינהוט במאמר „די גארדוועסטליכע גרענצע דעם הייליגען לאנדעם“ (ביאחראגך דער יידיש־ליטערארישן געזעלשאפט, פפד"ט, 1910).

בר־דיוטא קובל: „עם כל הצלחתה המרובה של תקירת המזרח וארץ ישראל בכלל אין לנו עוד היום אלא תריסר שמות לכל היותר, אשר נוכל לאמוד עליהם כמסחון גמור שהם מכוונים לאמת, ואילו כל השאר, דהיינו 99 אחוז של כל הזיהוים אינם אלא בגדר השליה או השערה“. בפה מלא יודה לו על תאמת הזאת כל המצוי בחקירות אלו, וביחוד כשמש לנו ספרו של ר' יצחק גולדהאר „ארמת קורש“ (ירד-שלים תרע"ג) יכדאמא „קלאסית“ לזיהוים פזרחים באויר שאין להם על מה לסמוך (עיין שם כל עמוד ועמוד), אולם בקושי נוכל להכניס בחשבון האחוז האחד ויחצי משונת כזה, כערי סגור שבכתבי היתדות עם כרכא דבר סיגוריא בתרגום יונתן לבסדבר ל"ה, ח' משני טעמים ראשית לא שמענו עד עתה שיווהו שמות הנמצאים בכתבי היתדות עם שמות דומים בתרגומים, לרגל הריחוק העצום בזמן, ושנית, והוא העיקר, רבו החוקרים המזהים את סגור בכתבי היתדות עם שנער שבמקרא (ועיין „מונומענטא תל-מודיקא, ח"א, עמ' 276, גוטהע „קורצעס ביבעל־ווערטערבוך“ בערך שנער, וביחוד בספרו של פרייז הומל „גרונדריסס דער געגראפיע אונד געשיכטע דעם אלטען אריענטס“, מינכן 1904, עמ' 300, הערה 1 ובעוד מקומות) וענין וברכא דבר סיגוריא שבתרגום כפי שכיר זה שקרוב פרופ' ש. קלוין, אינו שם מקום אלא שם מצביא, כשם הסמוך לו „ברכא דבר ועמא“ ושני מצביאים אלו נזכרים אצל יוספיס, ונזכר עוד סגור זה ברשימה הנודעת על תחומי עלי כבל (יעוין באדיבות במחקרו של פרופ' ש. קלוין „ראס תנאימישע גרענצ־פערצייכנים פאלעסטינאס“ בסוף).

לא כאן המקום לתאריך על יתר הדוגמאות, אולם בקצרה ייאמר, שבר דיוטא

ארצנו בא בגלל צמצום הגבולות ההיסטוריים על ידי חכמי הנויים, שבעקבותיהם צועדים גם משלנו, כשם שאין להר שוב שלז חיתה דעה מעין זו שמביעה בר דיוטא בחוברת זו הדעה המקובלת כמורע, גורל תחומנו היה מעד תנה. ביחוד — וזה העיקר, שהגבולות המצומצמים, כוללים ארץ ישראל גריר לה, הרחק הרחק מתחומיה היום. אם כי יחזקאל קויפמן ראה בגבולות ארץ ישראל המתוארים בתורה ובספרות הסמוכה לה — ארץ מצומצמת שאינה כוללת אפילו את עבר הירדן המזרחי

סמשיך כך דרך הקירותיו, בחיפוך כל סברה מקובלת, עד שהוא מגיע להרחבת הארץ על שטחים שלא נכנסו מעודם במישנ' של ארץ ישראל, וקריאת תגר אינה פוסקת מפיו על חוקרים וחכמים שטענו והטעו רבים במעוינותיהם ושיבוז שיחם. אולם הקורא בתשומת לב חוברת זו, אינו יכול לפטור עצמו מקריאת אתראה מפני דרך כזה של המדע העברי החדוש בארץ ישראל. לא זה האמצעי לבטל „הגורם הפסיכולוגי לכל אותם הצמצומים והעיוותים על ידי הנויים“, ובכלל מארכת דעה זו שצמצום תחומי

הגבולות האמיתיים של הארץ הקדש שה“, צ'יקאגו, 1917, עמ' 24), ובכנס זה מיוחד מוסברים כל סוגי הגבולות כמקרא בבחירות דבה (שם עמ' 57), הרי שגם בר דיוטא יכול להחשב בין אלה, שלדבריו המעם של ש. ה. אייזיקס לא שמו לב עד עתה, וביחוד שהפך סברותיו אלו מן הקצה אל הקצה ואנב לעומת שיטת אייזיקס־בר־דיוטא בקברי עת הגבול הצפוני המערבי ויחשבו כ„מצומצמים“ מן הגבול, שקובע אשתורי הפרה, שנחשבו בשעתו כ„ארץ־ישראלים“ ונגדו יצאו, כנודע, חכמים ש„צמצמו“ אותם, הריהם י. שוורץ ופ. בורחל ולהגנתו יצא א. גרינהוט במאמר „די גארדוועסטליכע גרענצע דעם הייליגען לאנדעם“ (ביאחראגך דער יידיש־ליטערארישן געזעלשאפט, פפד"ט, 1910).

בר־דיוטא קובל: „עם כל הצלחתה המרובה של תקירת המזרח וארץ ישראל בכלל אין לנו עוד היום אלא תריסר שמות לכל היותר, אשר נוכל לאמוד עליהם כמסחון גמור שהם מכוונים לאמת, ואילו כל השאר, דהיינו 99 אחוז של כל הזיהוים אינם אלא בגדר השליה או השערה“. בפה מלא יודה לו על תאמת הזאת כל המצוי בחקירות אלו, וביחוד כשמש לנו ספרו של ר' יצחק גולדהאר „ארמת קורש“ (ירד-שלים תרע"ג) יכדאמא „קלאסית“ לזיהוים פזרחים באויר שאין להם על מה לסמוך (עיין שם כל עמוד ועמוד), אולם בקושי נוכל להכניס בחשבון האחוז האחד ויחצי משונת כזה, כערי סגור שבכתבי היתדות עם כרכא דבר סיגוריא בתרגום יונתן לבסדבר ל"ה, ח' משני טעמים ראשית לא שמענו עד עתה שיווהו שמות הנמצאים בכתבי היתדות עם שמות דומים בתרגומים, לרגל הריחוק העצום בזמן, ושנית, והוא העיקר, רבו החוקרים המזהים את סגור בכתבי היתדות עם שנער שבמקרא (ועיין „מונומענטא תל-מודיקא, ח"א, עמ' 276, גוטהע „קורצעס ביבעל־ווערטערבוך“ בערך שנער, וביחוד בספרו של פרייז הומל „גרונדריסס דער געגראפיע אונד געשיכטע דעם אלטען אריענטס“, מינכן 1904, עמ' 300, הערה 1 ובעוד מקומות) וענין וברכא דבר סיגוריא שבתרגום כפי שכיר זה שקרוב פרופ' ש. קלוין, אינו שם מקום אלא שם מצביא, כשם הסמוך לו „ברכא דבר ועמא“ ושני מצביאים אלו נזכרים אצל יוספיס, ונזכר עוד סגור זה ברשימה הנודעת על תחומי עלי כבל (יעוין באדיבות במחקרו של פרופ' ש. קלוין „ראס תנאימישע גרענצ־פערצייכנים פאלעסטינאס“ בסוף).

לא כאן המקום לתאריך על יתר הדוגמאות, אולם בקצרה ייאמר, שבר דיוטא